

Տ. ՀՈՎԱԿԻՄ ԱՔԵՂԱ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի

Միջնակողական հարաբերությունների բաժին

ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ.

ՄԻՋԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ
(Համառոտ ակնարկ)

«...Հայր սուրբ, պահես աճուսս յանուն
Զո, որով եպուրն ինձ, զի եղիցին մի՛ որ-
պէս եւ մեր մի եմք»:

(Հովհ. ԺԷ 11)

Հովհաննես ավետարանի միջոցով մեզ են փոխանցվել Տիրոջ քահանայապետական աղոթքի այս փողերը, որոնց հետ հազիվ թե մեկը չհամաձայնվի: Այսինքն՝ քրիստոնյաների միությունը, իրենց Եկեղեցիներով հանդերձ, բխում է ավետարանական ճշմարտությունից:

Եկեղեցիների միջև առկա պարմական փառքերություններն ու փարակարծությունները լուծելուն ի խնդիր, մեր ժամանակները, առավելաբար սկսած 20-րդ դարից, հայտնի է «Էկումենիկ» շարժումով, որը կոչված է վերահաստատելու սերը և բարեկամությունը, փոխադարձ հարգանքն ու վստահությունը Եկեղեցիների միջև և մղելու նրանց րեսանելի միության:

Բնական է, Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր նվիրապետական Աթոռներով և իր հավաքագյալ հոտով ի Հայաստան և ի Սփյուռս աշխարհի չէր կարող անմասն մնալ այդ շարժմանը: Ավելին, Հայ Եկեղեցու պարմության Էկումենիկ շերտը հազարամյա հնություն ունի: 20-րդ դարի մեծագույն եկեղեցական գործիչներից մեկի՝ երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Կաթողիկոսի խոսքով, չնայած հայտնի պարմական բաժանումներին, «Հայ Եկեղեցին միշտ ազդել և ազդվել է բույր Եկեղեցիներից»: Հայոց հինավուրց Եկեղեցին, Օրմանյան Պապրիարքի խոսքերով, «հանդուրժողականության ոգով» առկնցուն միշտ ձգտել է համագործակցության, փոխադարձ կապերի հաստատման ու Զրիստոնեական սիրո դրսևորման և, Խրիմյան Հայրիկի պարկերավոր բնորոշմամբ, Եկեղեցիների այս բազմազանությունը իրենից ներկայացնում է մի «ծաղկեփունջ, ուր ամեն մի ծաղիկ ունի իր ուրույն գույնը, իր ուրույն երանգը և իր ուրույն բույրը, որոնք բոլորը մեկտեղված են Զրիստոսի սիրո կապով»:

Երբեմն հարց է արվում, թե արդյոք Էկումենիկ շարժումը վտանգ չի՞ ներկայացնում Հայոց Եկեղեցու ծեսի, դավանանքի և ընդհանրապես հոգևոր ինքնության համար: Ի պարասխան նման հարցադրման, վկայակոչենք երջանկահիշատակ Վազգեն Ա Կաթողիկոսի ԱՄՆ Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդում ունեցած ելույթի հետևյալ խոսքերը. «Զրիստոս մեր արյան մեջ առած, իբրև Աստված և իբրև Փրկիչը մեր, Մենք ուխտած ենք առաջնորդել Հայ Եկեղեցին քրիստոնեական սիրո և միության ճանապարհով, պահելով ու պահպանե-

յով մեր քրիստոնեական հին դավանանքը և վարդապետությունը, մեր սուրբ կանոնները, մեր ավանդություններն ու մեր ազգային նկարագիրը»¹:

Վեհափառի որդեգրած այս քաղաքականությունը նաև իր շարունակությունն է գրել իր երջանակահիշաբանական հաջորդի՝ Գարեգին Ա-ի (կթղ. 1995-1999 թթ.) գործերում և այժմ շարունակվում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի անմիջական նախաձեռնությամբ և փեսայությամբ:

Բնական է, որ Հայ Եկեղեցու մասնակցությունն Էկումենիկ շարժմանը երբևէ չի կարող դիմել Հայ Եկեղեցու դիրքերի գիշում: Ավելին, այն հարստացնող մի փորձառություն է և իր դրական լիցքերն է հաղորդում մեր Եկեղեցու առաքելությանը:

Վազգեն Ա Վեհափառի գահակալության փարիներին միջեկեղեցական հարաբերությունների վերելքը սկսվեց 1960-ական թվականների սկզբից: Այս շրջանին են վերաբերվում երկու կարևոր փաստաթղթեր. դրանցից առաջինը 1962 թվականին Ազգային Եկեղեցական ժողովին Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գեկույցի 16-րդ և 17-րդ կետերն են՝ ի խնդիր բույր Եկեղեցիների և ԵՆՍ-ի հետ նրա ծավալած գործունեության, և 1965 թվականի Եկեղեցիների միության հարցի շուրջ Հայրապետական սրբաբառ կոնգակը:

Հայ Առաքելական Եկեղեցին Էկումենիկ շարժմանն սկսել է մասնակցել որպես դիպորդ դեռևս 1927 թվականի Լոզանի և 1937 թվականի Էդինբուրգի ժողովներին, ինչպես նաև ԵՆՍ 1948 թվականի Ամստերդամի առաջին ընդհանուր ժողովին, 1952 թվականի Լուդի, 1953 թվականի Էնվաստունի և Նոր Դելիի 1961 թվականի ժողովներին:

1959 թվականին ԵՆՍ պարվիրակությունն այցելում է ԽՍՀՄ, այդ թվում՝ Հայաստան՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ գլխավորությամբ ԵՆՍ գլխավոր քարտուղար Վ. Վիսրոդ Ղուվրի: ԵՆՍ Կենտրոնական վարչությունը 1962 թվականի օգոստոսի 7-17-ը կայացած նըստաշրջանում, ընդառաջելով Վազգեն Առաջինի դիմումին, Հայ Առաքելական Եկեղեցին ընդունում է որպես անդամ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի: 1962 թվականին «Էջմիածին» ամսագրում նշվում է, որ «Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհուրդը», Հայ Եկեղեցուն ընդունելով որպես իր լիիրավ անդամ, «հանդիսավոր կերպով նշեց ու արձանագրեց, թե մեկ է և անբաժանելի Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին իր բոլոր նվիրապետական Աթոռներով, հոգևոր վերին իշխանությանը ներքև Ամենայն Հայոց Հայրապետության»²:

Թեև ԵՆՍ-ում Հայ Առաքելական Եկեղեցին ներկայացված է երկու նվիրապետական Աթոռներով՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսություն և Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսություն, «հետ ստորագրության գրավոր հայտարարության մը, որով Մայր Աթոռիս և Անթիլիասի ներկայացուցիչները կհաստատեն, թե մեկ է Հայաստանյայց Եկեղեցին, թե Ս. Էջմիածնի հոգևոր հեղինակության փակ կգտնվի ամբողջ Հայ Եկեղեցին իր բոլոր նվիրապետական Աթոռներով, և թե Ս. Էջմիածին և Կիլիկյան Աթոռները ունին իրենց իրավասությանը սահմանները»³:

¹ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի Հայրապետական երկրորդ ուղևորությունը, Էջմիածին, 1963 թ., էջ 47:

² «Էջմիածին», 1962, Ը, էջ 10:

³ «Էջմիածին», 1962, Ժ-ԺԱ, էջ 42:

Հայ Եկեղեցու համար պարմական նշանակություն ունեցող ԵՂՆ-ի Կենտրոնական Վարչության 1962 թվականի Փարիզյան նիստի ընթացքում Հայ Եկեղեցու պարավիրակությունը ներկայացված էր Արևմտյան Եվրոպայի Հայրապետական Պարավիրակ Տ. Սերովրեն եպս. Մանուկյանի գլխավորությամբ՝ ընկերակցությամբ Տ. Կոմիտաս եպիսկոպոս Տեր-Ստեփանյանի և Տ. Պարզև վրդ. Գևորգյանի:

Այսպիսով, 1962 թվականից Հայ Առաքելական Եկեղեցին ԵՂՆ-ի անդամ է: Որքանով է արդյունավետ այս համագործակցությունը՝ րակավին պիտի արժեմոքվի, սակայն այդ օրերի համար այս փաստը մի մեծ ձեռքբերում էր:

Եկեղեցիների միության մասին հայրապետական սրբապատ կոնդակում ասվում է. «Եկեղեցին, իբրև աստվածային նախախնամության գործ, անշուշտ մեկ է և րիեզերական, սակայն այդ աստվածային րնօրինության իրագործումը երկրի վրա զգեցած է և կզգենու արարքին րարբեր րարագներ համաձայն ժողովներու հոգեկան դիմագծության և Աստծո խոսքը ընկալելուն և ապրելու կերպին, և համաձայն պարմական իրադարձությանց ու ավանդություններին, որոնց մեջ ծնած ու աճած են Եկեղեցիները ... Մեր օրերուն, փառք Ամենակալին, այլևս չկան ոչ բարեկամական դրսևորումներ Եկեղեցիների միջև: Այլևս ոչ ոք չի մրածեր հին վեճերու և հակառակություններու մասին: Այսօր բոլոր Եկեղեցիները, բոլոր քրիստոնյաները կխոսին փոխադարձ հաճության մասին, գործակցության մասին, միության մասին...»⁴:

ԵՂՆ-ն մի կենտրոն էր, ուր ոչ միայն քննարկվում էին աստվածաբանական հարցեր, այլև այն կրում էր քաղաքական և ընկերային բնույթ: Մա հնարավորություն է րալիս Եկեղեցիների ներկայացուցիչներին ԵՂՆ ամբիոններից ի լուր աշխարհի ձայն բարձրացնել հաևուն արդարության, հավասարության, սիրո ու խաղաղության:

Մեր ժամանակներում, որպես արդյունք փոսր-մոդերնիստական գաղափարախոսության և աշխարհականացման, Ուղղափառ Եկեղեցիները ԵՂՆ-ում կանգնած են լուրջ մարրահրավերների առջև: Նույնիսկ 1998 թվականին Զիմբաբվեում րեղի ունեցած ԵՂՆ 8-րդ Ընդհանուր համաժողովից առաջ վրանզը կար, որ Ուղղափառ աշխարհը կդադարենի իր մասնակցությունը ԵՂՆ-ին, որը և րակավին առկա է՝ պայմանավորված անդամ մի շարք Եկեղեցիներում րեղ գրած ոչ ընդունելի երևույթներով: Մակայն իրավիճակը այդպիսին չէր 20-րդ դարի երրորդ քառորդում:

Մա մի ժամանակաշրջան էր, երբ Ուղղափառ աշխարհն իր մասնակցությամբ ԵՂՆ-ն դարձրեց իրապես «Տիեզերական շարժում»: Մա մի ժամանակաշրջան էր, երբ զարգանում էր Եկեղեցիների րեսանելի միության գաղափարը՝ «միություն բազմազանության մեջ» կարգախոսով: Կազմակերպվում էին աստվածաբանական գիտաժողովներ, ուսումնասիրվում էին անդամ թե՛ հին և թե՛ նոր Եկեղեցիների պարմությունները:

Միջեկեղեցական հարաբերություններին զարկ րալու համար Մայր Աթոռում 1967 թվականից բացվում է Միջեկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակը, որը հաջորդաբար ղեկավարում են Տ. Արսեն վարդապետ Պերպերյանը, Տիար Պարզև Շախբազյանը և Տ.Ներսես եպիսկոպոս Պոզապալյանը: Վազգեն Ա Հայրապետի օրոք Հայ Եկեղեցին ան-

⁴ Հայրապետական Կոնդակ, «Էքմիամին», 1965, Ե-Զ-Է, ԼԶ 4:

դամ դարձավ ոչ միայն ԵՆՍ-ին, այլև Հայ Եկեղեցու Սփյուռքի թեմերն անդամագրվեցին իրենց համապարասխան երկրներում գործող Եկեղեցիների Ազգային Խորհուրդներին և փարամաշրջանային այլ էկումենիկ կազմակերպություններին:

Վազգեն Ա-ի գահակալության շրջանում փեղի են ունեցել հեկուկալ համաժողովները և բանակցությունները, որոնք ներկայացնում են ստորև.

ԵՆՍ-ի համաժողովներ

ԵՆՍ ընդհանուր ասամբլեաները կամ համաժողովները գումարվում են 7 փարին մեկ: ԵՆՍ առաջին երեք համաժողովներին Հայ Եկեղեցին մասնակցել է դիպուրդի կարգավիճակով: 4-րդ ընդհանուր ժողովից սկսած Հայ Եկեղեցու ներկայացուցիչներն սկսում են մասնակցել որպես լիիրավ անդամներ ու պարավիրակներ Հայ Առաքելական Եկեղեցու:

Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի գահակալության փարիներին փեղի են ունեցել հեկուկալ ընդհանուր ժողովները.

1. 1968 թ. Ուպսալայի (Շվեդիա) 4-րդ ժողով «ԵՄ ԱՄԵՆ ԻՆՉ ԿՆՈՐՈՑԵՄ» կարգախոսով

Հայոց Եկեղեցուց մասնակցել են.

- S. Սերովբե արքեպիսկոպոս Մանուկյան,
- S. Պարզև եպիսկոպոս Գևորգյան,
- S. Մեսրոպ ծ. վարդապետ Գրիգորյան,
- S. Ներսես ծ. վարդապետ Պողոսյան,
- S. Արսեն վարդապետ Պերպերյան:

Այս ժողովի ընթացքում S. Մեսրոպ ծ. վարդապետ Գրիգորյանն ընտրվում է «Հավար և Կարգ» հանձնախմբի անդամ, իսկ Ներսես ծ. վարդապետ Պողոսյանը՝ ԵՆՍ Կենտրոնական Վարչության անդամ: Հնարագայում Կենտրոնական Վարչության նիստերին նաև մասնակցում էր Տիար Պարզև Շահբաղյանը:

2. 1975 թ. Նայրիորիի (Քենիա) 5-րդ ժողով «ՀԻՍՈՒՄ ԶՐԻՍՏՈՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ ԵՎ ՄԻԱՅՆՈՒՄ Է» կարգախոսով

Մասնակցել են.

- S. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյան,
- S. Շահն արքեպիսկոպոս Աճեմյան,
- S. Ներսես եպիսկոպոս Պողոսյան,
- S. Արսեն եպիսկոպոս Պերպերյան,
- Տիար Պարզև Շահբաղյան:

Այս ժողովի ընթացքում Հայ Եկեղեցուց Կենտրոնական կոմիտեի անդամներ ընտրվեցին Տ. Շահեն արքեպիսկոպոս Աճեմյանն ու Տ. Արսեն եպիսկոպոս Պերպերյանը:

3. 1983 թ. Վանկուվերի (Կանադա) 6-րդ ժողով «ՆԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍ ԿՅԱՆՔԸ ԱՇԽԱՐՀԻ» կարգախոսով

Մասնակցել են.

- Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյան,
- Տ. Շահեն արքեպս. Աճեմյան,
- Տ. Վաչե արքեպս. Հովսեփյան,
- Տ. Ներսես եպս. Պողոսյան,
- Տ. Տիրան վրդ. Կյուրեղյան,
- Տ. Եզնիկ քին. Պետրոսյան:

Այս ժողովին քննարկվեցին Մկրտության, Հաղորդության և Ձեռնադրության խորհուրդներն Էկումենիկ տեսանկյունից դիտված: Նախորդ տարիներին այս խնդիրների շուրջ «Հավատ և Կարգ» հանձնախմբում տեղի էին ունեցել մի քանի քննարկումներ և Եկեղեցիներին առաջարկվել «Լիմա դոկումենտը»: Վերջինս կամ BEM (baptism, Eucharist և Ministry) ԵՆՍ պարամության ընթացքում ձեռքբերված կարևորագույն փաստաթղթերից է, որը տրակավին բաց է քննարկման և հետազոտության համար:

Այս ժողովի ընթացքում հայ պարավիրակների առաջարկով քննարկվեց 1915 թվականի Հայոց ցեղասպանության հարցը: Ընդունվեց 4 կետերից բաղկացած մի բանաձև, որով ճանաչվում էր Հայոց ցեղասպանությունը, կոչով դիմում էր արվում ՄԱԿ-ի Գլխավոր քարտուղարին և ԵՆՍ Գլխավոր քարտուղարին, որպեսզի այս հարցը քննարկվի անդամ Եկեղեցիներում:

4. 1991 թ. Կանբերայի (Ավստրալիա) 7-րդ ժողով «ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ, ԱՐԻ ԵՎ ՎԵՐԱՆՈՐՈՎԻ ԱՄԲՈՂՋ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ» կարգախոսով

Հայ Եկեղեցու պարավիրակությունը բաղկացած էր 12 հոգուց՝ գլխավորությամբ Ներսես արքեպս. Պողոսյանի: Սույն ժողովի ընթացքին ժողովականներն անհաղաթյան նաև արցախահայության խնդրին: Ժողովի ընթացքում ընթերցվեց Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ուղերձը՝ ի խնդիր արցախահայության իրավունքների պաշտպանության: Ի պարասխան հայ պարավիրակության խնդրանքի՝ ԵՆՍ-ի ժողովական անդամներն արձանագրեցին. «Մենք մտաբերված ենք, Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչությունը զոհ է դառնում խորականության, ահաբեկչության և բռնությունների»: Նույն հայտարարությամբ ԵՆՍ-ն նաև հայտարարեց.

- անմիջապես միջոցներ ձեռք առնել հայ ազգաբնակչության կրոնական, մշակութային և ազգային շահերը պաշտպանելու,
- ապահովելու Ղարաբաղի շրջանի բոլոր բնակիչների մարդկային իրավունքները,

- դիմել անդամ բոլոր Եկեղեցիներին, որ աղոթեն հայության համար, որոնք «պայքարում են հանուն արդարության ու խաղաղության»:

1965 թվականի Ադիս Աբեբայի ժողովը

ԵՆՈ-ին Հայ Առաքելական Եկեղեցին անդամագրվեց իր երկու նվիրապետական Աթոռներով: Միևնույն ժամանակ Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր դավանանքով և ավանդույթներով պարկանում է Եկեղեցիների Ուղղափառ ընդանիքին, որն իր հերթին բաժանվում է երկու խմբի՝ Հին Արևելյան Ուղղափառ (Oriental Orthodox Churches) և Արևելյան Ուղղափառ (Eastern Orthodox Churches):

Մինչ ԵՆՈ-ում այլ Եկեղեցիների հետ պաշտոնական բանակցություններ վարելը, բնական է, որ Հայ Եկեղեցին իր կեցվածքը պետք է ճշտեր այս Եկեղեցիների նկատմամբ, որոնց մեջ առաջինը Հին Արևելյան Ուղղափառ Եկեղեցիներն էին:

Էկումենիկ շփումների արդյունքում առաջին քայլը եղավ այս Եկեղեցիների հետ Հայ Եկեղեցու դիրքորոշման ճշտումը: 1965 թ. Վազգեն Ա-ի ղեկավարած պապվիրապետությունը մասնակցեց Եթովպիայի մայրաքաղաք Ադիս Աբեբայում Եթովպիայի կայսր Հայլե Սելասիլի հրավերով գումարված այս հինգ Եկեղեցիների գահակալների հանդիպմանը:

Ժողովականները հանդես եկան հայտարարությամբ, որ իրենք «կիսում են միևնույն հավաքը»⁵: Հայ Եկեղեցու կյանքում սա արդի Եկեղեցու պարմության կարևորագույն փաստաթղթերից մեկն է, որն արդյունք է լայնախոհության, և ուր աներկբայորեն թագավորում է «միություն ի կարևոր, ազատություն երկբայելիս և սեր ամենայնում» կարգախոսը:

Պարմությունից հայրնի են դեպքեր, երբ նույնիսկ ծիսական փեղական նշանակություն ունեցող հարցերին տրվում էր սուր դավանաբանական բնույթ: Այս երևույթը պարճառ էր հանդիսանում խորը փարաձայնությունների: Ադիս Աբեբայի համաձայնագրով, ժամանակի պահանջների թելադրանքով, այն հաղթահարված էր: Սա նոր մոտեցում էր և արդյունք՝ առողջ աստվածաբանական մտածողության: 1965 թվականից Հայ Առաքելական Եկեղեցին հաղորդության մեջ է Հին Արևելյան բոլոր Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ:

Հարաբերությունները Արևելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ

Էկումենիկ-Միջեկեղեցական հարաբերությունների արդյունքում Հայ Առաքելական Եկեղեցին, որպես մեկը Հին Արևելյան Ուղղափառ Եկեղեցիներից, աստվածաբանական 4 ոչ պաշտոնական և 4 պաշտոնական երկխոսություններ ունեցավ Բյուզանդական Ավանդության Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ⁶:

⁵ Christine Chaillot and Alexander Belopopsky, *Towards Unity The Theological Dialogue between the Orthodox Church and Oriental Orthodox Churches*, Geneva, 1998. Լք 35:

⁶ Արևելյան Ուղղափառ (Քաղկեդոնական) և Հին Արևելյան Ուղղափառ (ոչ Քաղկեդոնական) Եկեղեցիների միջև տրեղի և ունեցել հեղափոխական հանդիպումները:

Ոչ պաշտոնական հանդիպումները տրեղի և ունեցել:

Աստիուս (Դանիա), օգոստոս 11 – 15, 1964 թ., Բրիսբոլ (Անգլիա), հուլիս 25 – 29, 1967 թ., Ժնև (Շվեյցարիա),

Այս Եկեղեցիների թվին են պարկանում Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պապրիարքությունը, Անարիոքի և Համայն Արևելքի Ուղղափառ Պապրիարքությունը, Ալեքսանդրիայի և Համայն Աֆրիկայի Ուղղափառ Պապրիարքությունը, Երուսաղեմի Ուղղափառ Պապրիարքությունը, Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցին, Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցին, Բուլղար և Ռուսարքությունը, Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցին, Հունաստանի և Համայն Տելլադայի Ուղղափառ Եկեղեցին, մին Ուղղափառ Եկեղեցիները, Հունաստանի և Համայն Տելլադայի Ուղղափառ Եկեղեցին և այլն: Լեհաստանի և Ֆինլանդիայի Մետրոպոլիտոսությունները, ԱՄՆ Ուղղափառ Եկեղեցին և այլն:

Այս Եկեղեցիներից մի քանիսի հետ Հայ Եկեղեցին ունի հարաբերությունների հարուստ պարմական փորձառություն, որոնց մեջ առանձնանում են հարկապես Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պապրիարքությունը, Ռուս և Վրաց Եկեղեցիները:

Թեև Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգեն Ա Հայրապետի գահակալության փարիներին Հայ Եկեղեցին ուղղակի բանակցությունների մեջ չէր այս Եկեղեցիների հետ, սակայն իր անձնական կապերով և փոխադարձ այցելությունների միջոցով բավականին լուրջ հիմքերի վրա էին դրված նրանց հետ Հայ Եկեղեցու հարաբերությունները:

Վազգեն Ա-ի գահակալության շրջանում Հայ, Ռուս և Վրաց Եկեղեցիները զարգացրել էին սերպ հարաբերություններ՝ ի խնդիր խաղաղության հաստատման, եկեղեցականաց սերունդի պարաստման և կոմունիստական դարաշրջանի մարտահրավերների դեմ լուր պայքարի գործում:

Առանձնակի ուշադրության է արժանի հարկապես Վազգեն Ա Հայրապետի կապերը Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու Պապրիարքներ Ալեքսի Ա Սիմանսկու, Պիմենի և Ալեքսի Բ-ի հետ: Գրեթե յուրաքանչյուր հայրապետական այցելության ընթացքում (ԽՍՀՄ փարիներին Հայաստանից միջազգային թոփքները հիմնականում իրականացվում էին Մոսկվայից) Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետն անձնական հանդիպումներ է ունեցել Ռուս Եկեղեցու պետի հետ:

Որպես հայ-ռուսական ջերմ, դարավոր հարաբերությունների արդյունք՝ Հայ Եկեղեցու պարփիրակությունը, Հայ Եկեղեցու նվիրապետական Աթոռների բոլոր գահակալների մասնակցությամբ, Արարապյան նախամեծար Աթոռի գահակալ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և Ծայրագույն Պապրիարքի ղեկավարությամբ, ներկա է գտնվում Մոսկվայում և Մերգին Պոստոլում (նախկինում Զագորսկ) Ռուսիո մկրտության 1000-ամյա հոբելյանին նվիրված միջոցառումներին և ի պարիվ այդ նշանավոր իրադարձության փոսական միջոցառումներ իրականացնում Ս. Էջմիածնում:

Ավելին, ձեռքբերված պայմանավորվածությամբ, որը սկսվել էր դեռևս Գևորգ Զ Զորնեքյան Կաթողիկոսի օրոք, Մայր Աթոռից ուղարկված միաբաններն ուսանում են Մոսկվայի և Պետրբուրգի համալսարաններում:

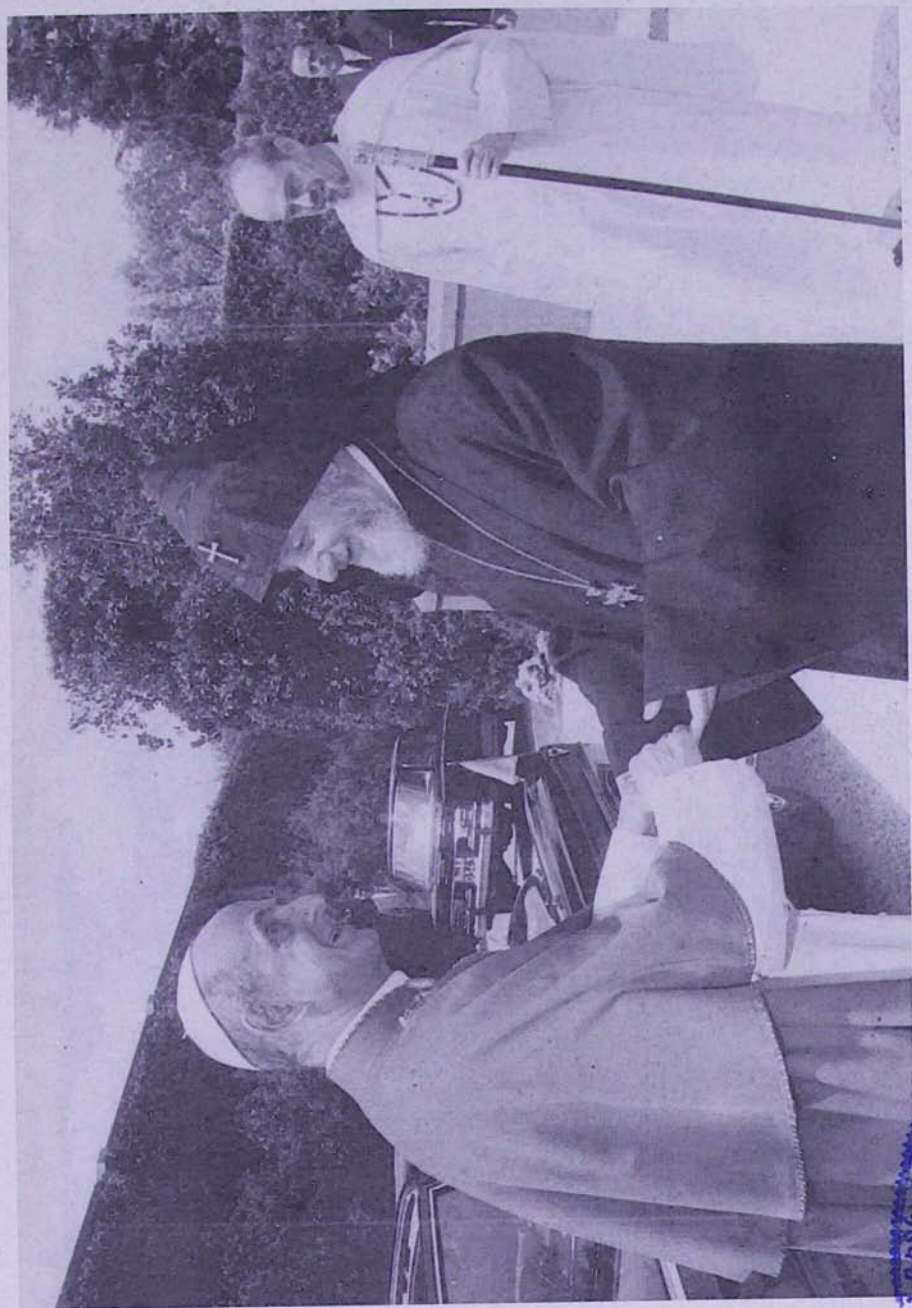
Ռուս Եկեղեցու հետ հարաբերություններում հարկապես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը խթանում էր ԽՍՀՄ-ում անցկացվող «Խաղաղության միջազգային կոնֆերանսները»:

օգոստոս 16 – 21, 1970 թ., Ադիս Աբրա (Եթովպիա), հունվար 22 – 23, 1971 թ.

Պաշտոնական երկխոսությունների փուլի են ունեցել.

Շամրևի (Շվեյցարիա), դեկտեմբեր 10 – 15, 1985 թ., Ամրա Բիշոյի վանք (Եգիպտոս), հունիս 20 – 24, 1989 թ.,

Շամրևի (Շվեյցարիա), սեպտեմբեր 23 – 28, 1990 թ., Շամրևի (Շվեյցարիա), նոյեմբեր 1-6, 1993 թ.:

ՀԱՅՈՑ ԲԱՅՐԱԿԵՏԸ ԴՈՂՈՍ Զ ՊԵՐԻ ԴԵՏ
(ՎԱՏԻԿԱՆ, 1970 թ. ՄԱՅԻՆ)

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՐԺԱՆՔԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՎԱԶԳԵՆ ՎԵՐԱԺԱՄԱՐՔ ԲՈՒՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԱՊԱՐԱՌԻՐԵՆԵՐԻ ՀԵՏ ՌԻՍԻԱՆՅԻ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ
 1000-ԱՄՅԱԿԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ
 (ՋԱԳՈՐՄԿ, 1988 թ. ՀՈՒՆԻԱ)

1993 թ. Ռուսաց Պապրիարքի նախաձեռնությամբ փնտի է ունենում Վեհափառի և Աղբյուրների Մոմֆրիի հանդիպումը, ուր կոչ է արվում Արցախյան հիմնահարցը լուծել խաղաղ ճանապարհով:

Վերադառնալով Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ բանակցություններին, նշենք, որ եկեղեցական երկու ընտանիքների կողմից էլ պապի իրականությունները ներկայացված են եղել առաջադարձ աստվածաբանների կողմից: Բանակցությունների ընթացքում, որոնցից վերջինը փնտի է ունեցել 1993 թվականին, Շվեյցարիայում, Ժնևի մոտ գտնվող Նոյն Օրթոդոքս Շամբելի կենտրոնում, ձեռքբերված համաձայնությունների մեջ ամենակարևորը Քրիստոսաբանության հարցի շուրջ է⁷:

Հարաբերությունները Կաթոլիկ Եկեղեցու հետ

1962 թվականին, Հռոմի Հովհաննես ԻԳ Պապի գահակալության վերջին փառիներին, սկսվեց Վապրիկանի Բ ժողովը, որն ավարտվեց Պողոս Զ Պապի օրոք: Սա նոր իրողություն էր Վապրիկանի պատմության մեջ և, ի տարբերություն 1870 թվականի Վապրիկանի Ա ժողովի, ավելի միավորված էր դեպի Եկեղեցու առաքելության զորացումն ու համաքրիստոնեական միության ձգումը: Ժողովին դիպրորդի կարգավիճակով մասնակցում էին նաև փառքեր Եկեղեցիների աստվածաբաններ, այդ թվում և Հայ Եկեղեցու ներկայացուցիչներ՝ Պարզև Եպս. Վերոգյանը, ապա Գարեգին Եպս. Սարգիսյանը (այսուհետ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս)՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսությունից:

Հայ Եկեղեցու ներկայացուցիչն Վապրիկանում դիպրորդ նշանակելու մասին Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 1963 թվականին հանդես է գալիս հայտարարությամբ՝ ուղղված Հայ Առաքելական Եկեղեցու Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին: Կաթոլիկ Եկեղեցու բարեկարգությանը նվիրված հարցերից զատ ժողովն իր 27-րդ նիստում պարզաբանում է Կաթոլիկ Եկեղեցու փոխակերպ «Եկեղեցիների միության խնդրում»⁸:

Վապրիկանի Բ ժողովից հետո նոր էջ է բացվում Կաթոլիկ և Հայ Եկեղեցիների հարաբերությունների պատմության մեջ, որն արդյունավորվում է մի շարք համաձայնագրերի ստորագրմամբ և վստահության մթնոլորտի ստեղծմամբ⁹: Վապրիկանի Երկրորդ ժողովից հետո Կաթոլիկ Եկեղեցու Սրբազան քահանայապետ և Հռոմի Եպիսկոպոս Պողոս Զ-ի հրավերով Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետը 1970 թվականի մայիսին մեկնում է Վապրիկան¹⁰:

⁷ See Christine Chaillot and Alexander Belopolsky, *Towards Unity The Theological Dialogue between the Orthodox Church and Oriental Orthodox Churches*, Geneva, 1998.

⁸ Տե՛ս «Ազգապատմ», Լ. 91-97:

⁹ Հայ Եկեղեցու պատմության ընթացքում Հայ-Կաթոլիկ եկեղեցական հարաբերություններն սկսվում են 12-րդ դարից: Սակայն նրանք, չի արձանագրվել մեկ փաստ, չնայած բանասիրության մեջ առավել մի բանի ոչ վավերական փաստերի կեղծումի, որ Հայ Եկեղեցու գահակալներն այցելեն Հռոմ և որպես հավասարի հավասարի հետ բանակցեն Հռոմի քահանայապետի հետ: Միակ դեպքը, որ փնտի է 1970 թվականի Հռոմի Սրբազան Քահանայապետ Պողոս Զ Պապին Վազգեն Ա -ի այցելությունը, 1547 թվականի Հայաստանի ազատագրության համար գումարված էջմիածնի գաղտնի ժողովից հետո Սրբազան Ե Սուրբազանի Կաթողիկոսի այցելությունն էր՝ նպատակ ունենալով «ճշմարտության» 1550 թ. փառում հանդիպել Պապի հետ և Հայաստանի ազատագրության համար արևմտյան փոքրությունների օժանդակությունը խնդրել:

¹⁰ Տե՛ս S. S. Վազգեն Ա Հայրապետի ինտերվյու ուղևորությունը, Լ. 97-100, 1970.

¹² Պապիկ և Ամենայն Հայոց հայրապետի միջև կնքված հռչակագիրը տևեց 59-60: